

Kapitola pátá

Pod cedry bylo chvíli ticho. Potom se ozvalo „taí, taí, taí“. Dva lvi, pohledy upřené na sebe, skákali kolem na svých sametových tlapách až na otevřené prostranství a dováděli spolu. Ve hřívách měli ještě kapky vody po koupání v řece, jejíž hukot jsem slyšel někde poblíž, ačkoliv jsem ji skrže stromy neviděl. Abych se vytratil ze společnosti lvů, vydal jsem se ji hledat. Když jsem prošel jakýmsi hustými, kvetoucími keři, řeka se skutečně objevila. Keře rostly po celém břehu až skoro k hladině. Řeka byla klidná jako Temže, a přesto tekla rychle jako horský potok. Tam, kde ji stromy zakrývaly, byla světle zelená a tak průzračná, že jsem mohl snadno spočítat všechny oblázky na jejím dně. Kousek od sebe jsem uviděl dalšího ze zářivých hmotných lidí, zabraného do rozhovoru s jakýmsi duchem. Poznals jsem, že je to ten tlustý duch s kultivovaným hlasem, který mě oslovil v autobuse. Měl na sobě kamaše.

„Drahý hochu, jsem neobyčejně šťasten, že tě vidím,“ říkal právě svému nahému, zářícímu společníkovi. „Mluvil jsem s tvým ubohým otcem a divil jsem se, kde jsi.“

„Ty jsi ho nepřivedl?“ zeptal se ten druhý.

„Abych řekl pravdu, nepřivedl. Žije velmi daleko od zastávky autobusu a k tomu je poslední dobou tak trochu výstřední. Není jednoduché s ním vyjít. Sám nad sebou ztrácí kontrolu. Sám přece víš, že se nikdy v ničem příliš neangažoval. Jestli si vzpomínáš, pokaždé, když jsme s ním chtěli mluvit vážně, šel spát. Ach, Dicku, nikdy nezapomenu na některé naše rozhovory. Počítám, že jsi už od té doby trochu změnil svoje názory. Tehdy jsi byl tak trochu úzkoprsý, ale to už se asi všechno změnilo, vid?“

„Jak to myslíš?“

„No, je už ti teď asi jasné, že jsi tehdy neměl tak úplně pravdu. Ty jsi tenkrát přece věřil ve skutečné nebe a skutečné peklo.“

„A v tom že jsem neměl pravdu?“

„Ale měl, v duchovním smyslu jistě. Já v ně také tak věřím. Já také stále hledám království, ale ne království jako pověru nebo mýtus.“

„Promiň mi tu otázku, ale kde myslíš, že jsi byl předtím, než jsi nastoupil do autobusu?“

„Aha, už to chápu. Ty si myslíš, že to šedé město s neustálou nadějí na rozednění (všichni žijeme v naději, ne?) se svým prostorem pro nekonečný a neustálý pokrok je v určitém smyslu nebe, vid'? Tedy pokud máme oči k vidění, že? To je skutečně krásná myšlenka.“

„To jsem si tedy ani v nejmenším nemyslel. Je opravdu možné, že nevíš, kde jsi vlastně byl?“

„Když tak o tom mluvíš, víš, že si myslím, že to místo ani nikdy nepojmenujeme? Jak mu tady říkáte?“

„My mu říkáme prostě PEKLO.“

„To snad není třeba se rouhat, chlapče. Snad nejsem tak zcela pravověrný, v tom smyslu, jak to tady chápete, ale cítím, že o těchto věcech by se mělo mluvit prostě, vážně a uctivě.“

„Uctivě o PEKLE? To místo je skutečné PEKLO. Byl jsi v PEKLE! Ačkoliv, pokud se tam nevrátíš, můžeš mu říkat třeba očištec.“

„Pokračuj, drahý chlapče, jen pokračuj. Skutečně, to jsi celý ty. Ještě mi teď asi řekneš, proč jsem se tam dostal. Ale já se na tebe nezlobím, já ne.“

„A ty nevíš, proč ses tam dostal? Přišel jsi tam, protože jsi odpadl od víry.“

„To myslíš vážně, Dicku?“

„Naprostou vážně.“

„Tak to je to s tebou horší, než jsem předpokládal. Ty si skutečně myslíš, že jsou lidé trestáni za svá nejupřímnější přesvědčení, i kdybychom čistě teoreticky předpokládali, že jsou chybná?“

„A ty si myslíš, že se myšlením nehřeší?“

„Hřeší, Dicku, jistě hřeší. Existují malicherné předsudky a existuje intelektuální bázlivost, nepoctivost a stagnace. Ale řídit se odvážně svým nejlepším přesvědčením, to přece není hřích!“

„Pamatuji si, že právě tak jsme o tom mluvili a já to taky tak chápal. Až později, ke konci života, jsem se stal tím, co nazýváš slovem úzkoprsý. Záleží však na tom, co je to nejlepší přesvědčení.“

„Já jsem ale jednal vždy podle svého nejlepšího přesvědčení. Skutečně podle nejlepšího, snad někdy až příliš dobrého. A jednal jsem podle něj bez obav. Když pro mé kritické uvažování přestalo být přijatelné učení o vzkříšení z mrtvých, otevřeně jsem ho odmítl. Tehdy jsem měl to slavné kázání, ve kterém jsem odmítl celou kapitolu z Bible a vzal na sebe všechno riziko, které z toho plynulo.“

„Riziko, jaké riziko myslíš? Co vlastně mohlo přijít kromě popularity, zvýšeného nákladu tvých knih, nových pozvání a konečně i hodnosti biskupa?“

„Dicku, tohle je od tebe ubohé! Co si tedy o tom myslíš ty?“

„Příteli, já ti vůbec nechci předkládat svoje názory. Víš, já teď už vím. Ale budme upřímní: Naše názory jsme nezískali čestně, bez předsudků. Prostě jsme určité myšlenkové proudy a ideje přijali za své, protože vypadaly moderně a úspěšně. Během studia jsme se naučili psát takové úvahy a eseje, které nám vynesly dobrou známku, a říkali jsme věci, za které jsme sklidili potlesk. Řekni mi ale, kdy v životě jsme upřímně a osobně, sami pro sebe, řešili tu základní otázku, kolem které se všechno točí: Jestli přece jenom neexistuje nadpřirozený svět. Kdy jsme se alespoň na moment vzepřeli té naší postupné ztrátě víry?“

„Tedy jestli tohle má být nástin vývoje liberální teologie, pak je to urážka. Copak si myslíš, že muži jako...?“

„Ne, ne, já nic nezobecňuji. Nemluvím o nikom jiném než o sobě a o tobě. Vzpomeň si, hráli jsme s falešnými kostkami. Ani jsme nechtěli, aby druzí měli pravdu. Báli jsme se přece jednoduchých, primitivních pohledů na spasení. Báli jsme se přijít do konfliktu s duchem doby. Báli jsme se posměchu a nade všechno jsme se báli skutečných duchovních nadějí a obav.“

„Já nepopírám, že mladí mohou chybovat. Snadno mohou být ovlivněni módními názory, módním myšlením, ale to se netýká toho, jak se formovaly naše pohledy a názory. Ty byly skutečně upřímné a opravdové!“

„Jistě, jistě, ale sešli jsme z cesty. Bez odporu, bez modliteb, napůl vědomě jsme povolovali svodům svých žádostí a najednou jsme byli tak daleko, že už jsme neměli víru. Jako když žárlivý člověk dojde tak daleko, že uvěří lžím o svém nejlepší příteli. Jako když alkoholik dojde až tak daleko, že skutečně věří, že mu další sklenka nemůže

ublžít. Tato víra je také upřímná v tom smyslu, že existuje jako psychologická skutečnost v myšlení člověka. Pokud toto myslíš slovem upřímný, pak víra žárlivce, opilce, ale i naše víra skutečně byla upřímná. Ovšem omyly, které z této upřímné víry vznikají, už vůbec nevinné nejsou.“

„Dicku, ty budeš za chvíli ospravedlňovat inkvizici, ne?“

„Proč myslíš? Když se ve středověku odchýlili v jednom směru, copak neexistuje úchylka i druhým směrem?“

„To je velice zajímavá myšlenka,“ řekl Biskupův duch, „záleží na tom, jak se na to díváme. Určitě, záleží na tom, jak se na to díváme. A mezitím...“

„Není žádné mezitím,“ řekl ten druhý, „to vše už je za námi. Teď už si nehrajeme. Mluvil jsem o minulosti jen proto, že se jí můžeš zbavit. Navždy se od ní odvrátit. Jedno zatahnutí, a zub bude venku. Můžeš začít, jako bys nikdy neudělal nic špatného, bílý jako sníh. To je skutečnost, víš? On sám je tady se mnou, schopen to vše udělat. Přišel jsem pěkný kus cesty jen proto, abych ti to řekl. Viděls peklo a teď jsi na dohled nebe. Stačí litovat a věřit.“

„Nejsem si tak docela jist, jestli jsi mě dostal tam, kam jsi chtěl,“ řekl duch.

„Já se nesnažím tě nikam dostat. Jen se ti snažím říct, že musíš litovat a věřit.“

„Já přece věřím, drahý chlapče, už věřím. Možná spolu ve všem nesouhlasíme, ale křivdil bys mi, kdybys neviděl, že moje náboženství je pro mě skutečnost, velice vzácná skutečnost.“

„Dobrá,“ řekl hmotný člověk, jako kdyby chtěl změnit taktiku. „Budeš mi důvěřovat?“

„Jak to myslíš?“

„Půjdeš se mnou k horám? Bude to nejdřív trochu bolet, dokud tvá chodidla neztvrdnou. Skutečnost je pro chodidla stínů někdy drásavá. Tak tedy půjdeš?“

„Konečně nějaký konkrétní návrh, alespoň mohu o něčem konkrétním uvažovat. Tak tedy půjdu, půjdu, ale budu chtít určité ujištění, záruku toho, že mě dovedeš na místo, kde mohu být užitečný. Na místo, kde bude využit talent, který mi Bůh dal. Na místo, kde bude možnost svobodného bádání a hledání pravdy. Zkrátka na místo, kde je všechno to, co rozumíme pod pojmem civilizace a duchovní život.“

„Ne,“ řekl druhý, „nic z toho ti nemohu slíbit. Nebudeš tam užitečný, protože tam vůbec nejsi nezbytný. Tvůj talent nebude využit, může ti jen být odpuštěno, že jsi ho zneužil. A ani možnost bádání a hledání pravdy ti nemohu slíbit. Země, kam tě chci dovést, není zemí otázek, ale zemí odpovědí. Tam můžeš vidět tvář samého Boha.“

„To jsou krásná slova, ale ta slova si musíme vykládat vlastním způsobem. Víš, pro mě neexistuje konečná odpověď. Myslí člověka, jeho rozumem musí přece vždycky proudit čerstvý proud hledání, zkoumání. ‚Všeho zkuste,‘ říká Bible. ‚Vždyť jet někam plný naděje je lepší než být v cíli.“

„Kdyby tohle byla pravda, poznaná pravda a skutečnost, jak by někdo mohl cestovat s nadějí? Vždyť už by nebylo nic, v co by se ještě mohlo doufat!“

„Sám přece cítíš, že v myšlence konečnosti je něco dusivého. Stagnace, můj drahý, stagnace. Copak něco ubíjí duši víc než stagnace?“

„To je jenom tvůj názor, protože zatím jsi pravdu poznával jen abstraktně, pomocí abstraktního myšlení. Já tě chci dovést tam, kde ji můžeš ochutnat jako med, kde tě může uchvátit jako nevěsta ženicha. Tam bude uhašena tvoje žízeň.“

„Popravdě řečeno se ani nechci zbavit žízně pomocí nějakých předem připravených hotových pravd, které skončují

s aktivitou rozumu a myšlení. Nebo mi tam bude ponechána volnost myšlení? To je pro mě základní otázka, na tom trvám!“

„Volnost myšlení ano. Alespoň do té míry, jako je žíznivý člověk volný, zatímco pije. Ten přece taky nemá skutečnou volnost zůstat žíznivý.“

Duch chvilku přemýšlel. „Nemohu ustoupit, ani trochu,“ řekl nakonec.

„Poslouchej ještě chvíli,“ řekl ten bělostný, zářící člověk. „Kdysi jsi byl dítě a věděl jsi, k čemu jsou otázky. Byl to čas, kdy ses ptal, protože jsi chtěl znát odpovědi, a byl jsi rád, když jsi je skutečně dostal. Prosím tě, staň se znovu tím dítětem!“

„Když jsem se stal mužem, Dicku, odložil jsem dětské věci.“

„Sel jsi dlouho špatně. Vyměnil jsi žízeň za vodu a hledání za pravdu. To, co teď nazýváš volností hledání a zkoumání, má s cílem, k jehož hledání ti byl dán rozum, asi tolik společného jako sebeukájení s manželstvím.“

„Jestli nemůžeš být uctivý, nebuď alespoň sprostý. Tvůj návrh, abych se ve svých letech vrátil ke konkrétní zvědavosti dětství, mi připadá nesmyslný. Ovšem tvoje představa myšlení jako otázek a odpovědí stejně platí jenom v případě konkrétních skutečností. Náboženské a spekulativní otázky jsou přece na zcela jiné úrovni.“

„Tady neznáme nic o náboženství, tady jenom přemýšlíme o Kristu. Tady nad ničím nespekulujeme, pojď a uvidíš! Zavedu tě k věčné skutečnosti, k Otci všech ostatních skutečností.“

„Dicku, musím ti odporovat, když popisuješ Boha jako skutečnost. Snad je nejvyšší hodnotou, to by byl lepší popis, ale skutečnost...“

„Ty snad ani nevěříš, že On skutečně existuje?“

„Existuje? Co znamená existence? Ty stále naznačuješ nějakou hotovou skutečnost, neměnnou skutečnost, která je někde tam. Skutečnost, k níž má naše myšlení pouze říci své ano. Velká tajemství přece nelze tak jednoduše uchopit a poznat. Kdyby Bůh takhle existoval, nepřerušuj mě, drahý chlapče, kdyby Bůh takhle existoval, pak by mě, upřímně řečeno, ani moc nezajímal. Nebyl by vůbec duchovně důležitý. Podle mě je Bůh něco čistě duchovního. Duch světla, sladkosti a tolerance. A služby, Dicku, služby. To nesmíme zapomenout.“

„Je-li řízení rozumu skutečně mrtvá,“ řekl si ten zářící pro sebe a zarazil se, jako by uvažoval. Potom se zeptal: „Toužíš alespoň po štěstí?“

„Štěstí, drahý Dicku,“ řekl Biskupův duch mírně, „štěstí, jak uvidíš, až budeš o něco starší, leží jen na cestě poslušnosti. Ale to mi připomíná, málem bych zapomněl, vždyť já s tebou ani nemohu jít. Musím být příští pátek zpátky. Mám přednášku. Máme tam dole takovou malou teologickou společnost. Ano, skutečně tam existuje spousta intelektuálního života. Ne nějaké vysoké kvality, to ne. Možná bys tam postrádal pochopení, možná bys tam viděl jakési zmatení myslí, ale o to víc tam můžu být užitečný. Jsou tam občas i politováníhodně žárliví jedinci. Nevím proč, snad se tam lidé méně ovládají, ale člověk nemůže chtít příliš mnoho od pouhých lidí. Cítím, že tam ještě mohu udělat spoustu dobré práce. Dicku, ani ses mě nezeptal, o čem je ta moje přednáška. To tě bude zajímat. Vzal jsem si ten text o růstu v Krista a z toho jsem došel k zajímavé myšlence: Lidé pořád zapomínají, že Ježíš,“ a tady si duch klekl, „že Ježíš byl poměrně mladý, když zemřel. Kdyby rostl dál, kdyby se dál vyvíjel, určitě by překonal některé ze svých původních názorů. Kdyby žil déle, určitě by ve svých pozdějších letech jednal s větším taktem, s větší mírností. Chystám se

zamyslet nad tím, jaké by byly jeho vyzrálejší postoje. To je nesmírně zajímavá otázka. Jak odlišné mohlo být křesťanství, kdyby jeho zakladatel měl dostatek času k dosažení celé své velikosti. A potom chci skončit tím, jak tato skutečnost vlastně prohlubuje význam ukřižování. Člověk tak teprve vidí, jaká to vlastně byla tragédie. Tolik nadějí bylo zmařeno. Ano, rozumím, už musíš jít. Já taky. Tak na shledanou, Dicku, na shledanou, drahý chlapče. Bylo mi velkým potěšením se s tebou setkat. Byl to pro mne velice podnětný rozhovor. Vedl mě k hlubokému zamyšlení. Tak na shledanou, na shledanou...“

Duch pokyvoval hlavou a hleděl na svého zářícího přítele s laskavým úsměvem duchovního, jaký se mu jen podařilo vytvořit na jeho nehmotné tváři. „Město Boží,“ povídal si přitom pro sebe, „jak široký a vzdálený pojem.“

Dlouho jsem ho však nesledoval, protože mě náhle napadla nová myšlenka: Jestliže je tráva tvrdá jak diamant, nebude i voda natolik tvrdá, že po ní bude možné chodit? Zkusil jsem do řeky ponořit jednu nohu, nešlo to. Skočil jsem tedy na hladinu řeky, ale hned jsem upadl na obličej a ošklivě jsem si natloukl. Zapomněl jsem, že ačkoliv je voda pro mě pevnou substancí, nemění to nic na jejím rychlém pohybu. Když jsem se vzpamatoval a vstal jsem, byl jsem asi o dvacet metrů níže po proudu. Jít proti proudu mi to však nezabránilo. Jen jsem postupoval velmi pomalu, přestože jsem kráčet opravdu hodně rychle.